

فەلسەفە گانی هیند.. پەیفە گانی بوداگەری

د. عدلی زەیعور
و/عەبدوللا مەحمود زەنگنە
(کەرکوک)

پۆلئیکی ئاکاریی بالایی هەیه له سۆفییگەری و فەلسەفەیی هاوچەرخیشدا، بەلکو ناوی راستەقینەیی بەها ئاکارییەکانە.

* کاتیک له سۆزو خۆشەویستی پامام.. جیاوازی نیوان خۆم و کەسانی ترم لەبیرچوووە. «میلاربا» * چۆن خۆتان خۆش دەوێت و هەاش خزم و دۆستانتان، چونکە ئەو بە خێری هەمووتان و سوود له یەکتەری وەرگرتنە.

* توورەیی و خراپەکاری لەگەڵ کەسانی تردا وەلانێ.. دووربە له رق و کینەو نیاز خراپی.. له ناختا برەو بە رق و کینە مەدە، تەنانەت دەرھەق بەوانەش کە خراپەت بەرامبەر دەکەن.. با ئیمە له ئاستی هەموو زیندەوەرەکاندا سۆزو خۆشەویستی و خۆش رەفتاریین. «دافیدنیل».

ئامانج چییە لەو کارانە دەیان کەم؟ له پیناوی بەختەوهری و بە ئارامی ژیاانی تەواوی زیندەوەرەکانە لەم دنیاو.. بەخۆشی و شادی گەیشتنیشە لەو دنیا. «نوووسراوی سەر بەردی شا ئاسوکا»

پەیفە گانی بەختەوهری

بەختەوهری تەواو لای بوداگەر بریتییە لە زالبوون بەسەر حەزو ئارەزوو جۆراوجۆرەکان و خۆپەرستیدا.. دواتر بوداگەر

کتیبی فەلسەفەگانی هیند، ئەو کتیبەییە کە بەشیوەیەکی زانستیانیە باس لەو ئایین و ئایینزایانە دەکات کە له هیندستاندا پەیرەو دەکەن.. بێ ئەوەی جیاوازییەکان ببنە هۆی هاتنە ئارای دژایەتی و دوژمنایەتی و شەرو کوشتار. کۆی ئەو حالەتەتەش دەگەرێتەو بە ئەو کەشوووە و رۆحییەیی کە له دەروونی خەلکی هیندستاندان و سەرچاوەکەیی دەگەرێتەو بە فیکری بوداگەری و دواتر ئەو رۆشنبیرییە دیموکراتییەیی کە له هیندستاندا هەیه، هەلبژاردنە دیموکراتییەکانیش باشترین بەلگەن بۆ کولتووری لیبووردەیی کە سەرئانسەری ئەم وڵاتەیی گرتۆتەو. لەم کتیبەدا بە وردی باس لە پەیرەو ئایینییەکان کراوە و بە پێویستەم زانی بەشیک لە پەیفەگانی بوداگەری لێ وەرەبگیرم...

پەیفە گانی خۆشەویستی

پێدەچیت خۆشەویستی له بوداگەریدا بالاتر بێت وەک لای ئەفلاتوون. له رۆوی ئاکاری و مەرقایەتیشەو ئەم چەمکە له بوداگەری و ئایینی فەلەدا زۆر لایەکی دەچن. خۆشەویستی لای سۆفیگەرە ئیسلامییەکانیش دەگاتە هەمان ئاست.. خۆشەویستی

به خسته و هری له خوښه و یستی و چاکه خوازی و نهرمونیا نیدا ده بینیتسه وه، «قه ناعه ت کردن» به خسته و هری به، به خسته و هری به و به هشتی سه رزه مینه به که تامانجی ههر بودا گهری کی با و هرداره به وهی به خسته و هری له دلّی خویدا به، یان وهک و تراوه: مه له کووتی ئاسمانه کان له ناخی خو تاندا به. که سی بودا گهر، دوا ی مردن له سو راخی به هه شتی کدا نیسه. وهک چو ن به ستامی و رابیععی عده وهی خواستی به هه شت و ترسی دۆزه خیان نه بووه به قه دهر ئه وهی له ناخی خو باندا بو خوا گه راون و پیوه ندی نو تیان له گه لدا به ستوه.

* به خسته و هری کردنی ناژه لان تامانجی منه و ده بی به پیی توانا هه ولّی گه یشتن به و تامانجه م بدهم. «له و ته کانی شا ئاسوکا».

* هه موو زینده و هره کان له سو راخی به خسته و هری بیدان، با سو زو به زه بییت هه موویان بگرته وه. «ماها فما».

* به خسته و هری کییه؟ ئه و که سه به خوښه و یستی بو ته و او ی بوونه و هره کانی جیهان هه بییت، چاکه خوازی بییت له پیناوی خزمه تکردنی ده و رو به ری. «فاکهو بیو».

* ههر کهس بو به خسته و هری خو ی هه ولّی بدهات و له و پینا وه شدا خراپه کاری بکات و بوونه و هره کان قری بکات، هه رگیز به خسته و هری نابیت. «زامابادا».

* له مراندن و زالبوون به سه ر خو په رستییدا په ی به ته و او ی به خسته و هری ده به بیت «ئه دانا فارگا».

* دلّیکی به قه ناعه ت له به خسته و هری هه می شه ییدا به «فوشو هنگ کنگ».

* به خسته و هری له خوښه و یستی و چاکه خوازی و خو نه و یستی دا به، نهک له چیژ و هه رگرتن و تی رکردنی ئاره زو وه کاندای. «له بودا گهری ها و چه ر خدا».

په یقه کانی تووره بوون

کاتی ک بودا گهر له خوښه و یستی و زالبوون به سه ر خو په رستییدا خوښو گه زه رانی ده بینیتسه وه، تووره ییش به خراپه کاری و نیگه رانبوون و رووخانی ده روون ده زانیت.

بو به تووره نه بوون و خو پراگری، هه می شه له سه ر خو بی و ئارامی له و زانیاریه گرن گانه ن که بودا گهر ره چاویان ده کات.

* که سی ک نه هاتوه دۆزه خی گر دابیت... ئاگری عه قلی ک که لغاوی بو تووره بی شل کرد بییت، دۆزه خی گردا وه و خاوه نه که یشی تییدا ده سوو تینیت. «مولا مولی»

* کاتی ک مرؤف خراپه به ک ده کات.. به دهستی خو ی دۆزه خ گر ددهات و خو ی ده سوو تینیت. «مولا مولی».

* به سه ر تووره بی و رق و کینه دا زال به، رقت له که سه نه بییت، گه و ره بییت یا بچووک، مرؤف بییت یان میروو، نه که ی مل بدهیت به سه ر که شیه کانی دل که به تووره بی داگیر ساون. «فوشو هنگ چان کنگ».

* تووره بوون! مه خابن چه نده سیماکان ده گو پیت و له شکو ی جوانی و مرؤفی نهرمونیا ن که م ده کاته وه «فوشو هنگ چان کنگ».

* ئه وهی به سه ر تووره بووندا زال بییت، عه ره بانچی به کی کارامه به

بوژیانی ناوه وهی خو ی، ههر که سییش دوا ی تووره بوونی بکه ویت، ئه سی پکی بی جلّه وی به ده سه ته وه به. «زامابادا».

په یقه کانی نیرفانا

* سه ره چاوهی پیروزی و خوښوودی و جوانی رو حییه. ئه و جوانی به بالا یه به که له داد په روهریدا هه به، «شاملندا»

* ها وریتم به له مه که هیتواش که ره وه و ا به ره و ئه و تا شگه به ده روا ت، به و په ری کامه رانی به رده بیته وه، تو ش ها وریتم! خو ت له چه زو ئاره زو و رق و کینه کان سه رفراز بکه، گهر وات کرد، بیگومان ده گه بیته نیرفانا. «زامابادا».

* ئه وانه ی به قولی له راماندان، ئه وانه ی دلیرانه و بی کولدان له خه باتدان، ههر ئه وان ده گه نه نیرفانا، ههر ئه وانیش ده رک به و سه ر که و تنه ده که ن که هه موو ده ست که و ته دنیا بیه کان ده گوزه ریتن «زامابادا».

* ههر کهس دلّی پر له چاکه خوازی بییت.. ئه و راهیبه ی دلّی به سترا وه به بیرو با وه ری بوودا وه.. ههر ئه وه ده گاته مه له کووتی بالا.. که له و پیدا به نه مری و ئارامی و کامه رانی ده گات. «زامابادا».

* کاتی ک شه پوله کان به زده بته وه ده که ونه که فچه رین.. ئایا په ناگه به ک.. دورگه به ک شک ده به ن ئه وانه ی له ژیرباری پیرو و مه رگدا ده نالین؟ نه خیره هه زار جار نه خیره! هیچ دورگه به ک نیسه له وئ نه بییت، له وئ که خه م و خولیا ی هیچ شتی ک له ئارادا نیسه.. له وئ که من به نیرفانای نا و ده به م، به کو تا گه یشتنی پیرو و مردن.

«سۆتانیباتا» .

* له توناو توونه کــــــــــــــــانی
«دۆنایدۆن» دا «تناسخ» دا ویل بوو
بووم و بئ هودده له سوخی وهستای
خانوو که دا «جهسته» دا دهگه رام .
ئای چ نازاریکه بمرین و زیندوو
بینه وه، دواتر بمرینه وه و
زیندوو بینه وه .! به لام دوا جار،
پیتگه بستم ئه ی وهستای ئه م
خانوو . بۆیه ده رگا کانم شکاندو
پایه و دیواره کانیشم روو خاند، ئیستا
کاتیگه پۆحم له جهسته ی فانی و
دنیا ی ساخته رزگاری بوو، گه یستمه
دوا ویتستگه و ئه و پهری که مه رانی .
«متاسوتا»

په یغه کانی مردن

باوه ردار له حه ق ناترسیت،
مردنیش حه قه . بۆیه بوداگه ر هیچ
ترس و به فه نا چوونیک له مردندا
نابینیت، دیده کانی بوداگه ران له م
باره یه وه زۆر نزیکه له دیدی
سۆفیگه رایب ئیسلامی . هه رده بی
بمرین . بۆیه به لای سوخی و
بوداگه ره وه مروفت پیتوست ناکات خو
به دنیا ی و شته کانه وه به ستیته وه .

* ئه و که سه له مردن ناترسیت که
بزانیت جهسته ی خو ی وه ک بلقی
سابوون وایه و له تراویلکه یه کی
فریوده ر ده چیت «زامابادا» .

* مردن و کو تایی هاتن به ژیان
دنیا ی پر خه م کردوو . به لام دانا
خه م ناخوات، ناترسیت، چونکه
ده زانیت شته کان به کو ی ده گات و
چاره نووسیان چی ده بیت
«سالاسوترا» .

* کویر نازانیت که هه موو
که سیک ده بی بمریت و رۆژتیک له
رۆژان ئه م دنیا یه جیبه یللیت؟ ئه و

که سه ش بیر له بی نرخی و بی
به هایب دنیا بکاته وه، ئه و ته وای
خه م و ناسۆره کان ده گو پیت به
کامه رانی . «زامابادا» .

* له دادپه روه ریدا بمرین باشتره
له وه ی له سته م دا بترین «لۆدا
سنگه رایا» .

* له شه رو مملان له گه ل حه زو
ئاره زووی خراپه دا بمرم باشتره له وه ی
له ئاره زو و بازی و شه ره نگیزیدا بم .
«بزاماسوتا» .

* ژیان بدو پتین باشتره له وه ی له
ئامانجه کائمان لابده ی «تاشوان یان
کنگ لۆن» .

* چۆن ده روانیته که فی ده را
وه هاش پروانه دنیا . یان وه ک چۆن
تراویلکه ده بینیت، ئه وه ی به مجۆره
بروانیته ژیان . هه رگیز مردن
نابینیت . «زامابادا» .

* بو کو ی؟ ئه ری بوویته گه وره ی
هه موو جیهان؟ ئه گه ر هه موو دنیا ش
ببیته مولکی تو، که مه رگ هات
ده بی جی به یللیت . گه ر له
سه ره تا وه ده ستبه ردار ی بیت و دل
به خو شی و جوانییه کانی نه ده ی .
ئه و کات تاهه تایه سه رفرازو ئارام
ده بیت «ملاریا» .

په راویز

۱- نیرفانا: چه مکیکی فرهمانیه له
فیکری هیندیداو ده گه رپته وه بو به ر له
بوودا، بریتییه له گه یشتن به جه زیه ی
پۆحی و کامه رانی که تیدا ده روون هه ست
و هوش به خو ی له ده ست ده دات و به وه ش
نیرفانا بووه ته تاجی ته لاری فیکری
بوداگه ری و دوا ئامانج .

سه رچاوه:

کتیبی «الفلسفات الهندیه» .